

ПРАВО СУДДІВ НА ПРИВАТНІСТЬ У АСПЕКТІ ПРАВ ЛЮДИНИ

JUDGES' RIGHT TO PRIVACY IN A HUMAN RIGHTS ASPECT

Харитонova О.І., д.ю.н., професор,
член-кореспондент НАПрН України,
зав. кафедри інтелектуальної власності та патентної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
<https://orcid.org/0000-0002-9681-9605>

Харитонов Є.О., д.ю.н., професор,
член-кореспондент НАПрН України,
зав. кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
<https://orcid.org/0000-0001-5521-0839>

Стаття присвячена дослідженню прав людини і проблемним питанням визначення меж здійснення такого права, як право поширення і отримання інформації. Проаналізовано права людини, як природне явище (загальносоціальне явище тощо) і як юридичне явище. Встановлено, що у демократичному суспільстві громадяни і засоби масової інформації мають право на розумну та справедливу критику будь-яких публічних осіб, в тому числі суддів. Критика виступає дієвим механізмом досягнення справедливості поряд з процесуальними засобами, такими як право оскарження, клопотання та інші. З іншого боку, судді, котрі є гарантами справедливого правосуддя, мають бути всебічно захищеними і мати право на приватність, як і інші суб'єкти права. Зроблено висновок про хибність ототожнення суб'єктивних юридичних прав людини і суб'єктивних прав особи. Встановлено, що ці терміно-поняття відрізняються носіями прав, обсягом, характером причино-наслідкового зв'язку, розумінням соціального (юридичного) механізму забезпечення прав (людини) тощо. Відтак первісним критерієм визначення має бути врахування правової сфери, у якій перебуває приватна особа. Адже визначення статусу приватної особи залежать від того, суб'єктом відносин якої сфери (приватної чи публічної) вона виступає у тому чи іншому випадку. Засади визначення її статусу у згаданих сферах не є і не можуть бути однаковими, що зумовлюється різними концептуальними підходами до визначення статусу особи в одній та іншій системах.

Зазначається, що свобода преси, свобода політичних дискусій лежить у самій основі концепції демократичного суспільства. Відповідно, межі допустимої критики є ширшими, коли вона стосується не звичайної приватної особи, а тих осіб, який мають відмінний від звичайного, правовий статус і в силу цього до приватного і професійного життя цих осіб існує підвищена увага і, відповідно, до них застосовуються підвищені стандарти поведінки як з боку журналістів, так і громадського загалу. В цьому аспекті дуже важливим є пошук балансу між здійсненням права на приватне життя і права на отримання інформації з врахуванням статусу суб'єкта, в даному випадку судді. З цією метою важливим є встановлення у законодавчому порядку як меж приватності судді, так і меж свободи преси і недопущення зловживання нею своїми правами.

Ключові слова: права людини, приватність, судді, дифамація, правовий статус, право на отримання інформації.

The article is devoted to the study of human rights and the problematic issue of outlining the limits to exercise of the right to obtain and impart disseminate information. Human rights as a natural phenomenon (general social phenomenon, etc.) and as a legal phenomenon are analyzed. It is established that in a democratic society, citizens and media have the right to reasonable and fair criticism of any public figures, including judges. On the one hand, criticism is an effective mechanism for achieving justice along with procedural means, such as the right to appeal, the right to petition and others. On the other hand, judges, who are guarantors of fair justice, must be fully protected and should have the right to privacy, like other subjects of law. The equating the subjective legal rights of a natural person and the subjective rights of a personality is concluded to be misinterpreted. It has been established that abovementioned definitions differ in aspects of rights holders, scope, the nature of the causal connection, awareness of the social (legal) mechanism for ensuring human rights, etc. Therefore, the primary criterion for determining the legal sphere in which a private person is located should be taken into account. After all, the determination of the status of a private person depends on the subject of the relations of which sphere (private or public) it acts in one or another case. The basis for determining its status in these areas is not and cannot be the same, which is conditioned by different conceptual approaches to determining the status of a person in one or another system.

The ground for determining its status in these areas are not and cannot be the same, which is caused by different conceptual approaches to determining the status of a person in one or another system. It is noted that freedom of the press, freedom of political discussions lies at the very core of the concept of a democratic society.

Accordingly, the limits of admissible criticism are wider when it concerns not an ordinary private person, but those who have a legal status different from the ordinary one and because of this, increased attention is paid to the private and professional lives of these individuals and, accordingly, higher standards of behavior are applied to them both by journalists and by the public. In this aspect, it is very important to find a balance between the exercise of the right to privacy and the right to obtain information, taking into consideration the status of the subject, in this case the judges. For this, it is important to establish in the legislative procedure both the limits of the judge's privacy and the limits of the freedom of the press and prevention of it from abusing its rights.

Key words: human rights, privacy, judges, defamation, legal status, right to obtain information.

Актуальність теми. Як зазначає професор Б'ярн Мелкевік: «Найціннішим з усіх скарбів є свобода, бо це цінність людини, цінність особистості в платі та крові. Свобода розрізняє і надає значення явищу бути людиною, бути справжньою, і цю конкретність ніколи не можна заперечити. Без свободи на жаль, на людях висять лише окови, з чого б вони не були – зі золота чи заліза» [1, с. 18]. З погляду цивілістичного права людини є основним змістом ключового поняття «статус особи (особистості)». При цьому може йтися про «загальний правовий статус» і «спеціальні правові статуси» фізичної особи, котрі у цьому

випадку розуміються як такі, що визначають становище людини з погляду надання переваги приватним чи публічним інтересам. Звідси випливає, що, оскільки актами законодавства можуть визначатися як загальний, так і спеціальні правові статуси, постає питання про методологічне підґрунтя встановлення засад законодавства, яким визначаються загальний та спеціальний приватний (цивільний) статус особи і забезпечується диференціація спеціальних статусів. Отже, актуальним є наукове дослідження питань комплексу прав, якими наділені судді у контексті їх правового статусу і проблеми дифамації.

Постановка проблеми. У деяких країнах від позивачів, що є посадовими особами, політичними діячами і/або іншими суспільними діячами, вимагають більш високого рівня доведення або фактичного спростування із приводу як помилкових фактів, так і критичних думок. Кілька країн застосовують концепцію суспільних діячів. У Франції суспільні діячі визначаються як особи, що виконують суспільну функцію. До категорії таких осіб включають міністрів, членів парламенту, державних службовців, а також будь-яких суспільних діячів або осіб, що виконують суспільний обов'язок, навіть на тимчасовій основі (наприклад, присяжний засідач або свідок). На практиці від політичних лідерів, що не входять у жодну із зазначених категорій, також вимагають високого рівня доведення. Відтак виникає питання, яким чином це співвідноситься з правами людини, які мають всі члени суспільства і чим відрізняється, зокрема, статус судді у цьому аспекті. Останніми роками для зміцнення взаємовідносин судів і ЗМІ зроблено немало, проте на сьогодні залишаються не вирішеними низка проблемних питань у цій сфері, особливо стосовно етичних норм взаємодії суддів та представників ЗМІ [2].

Стан дослідження. Виходячи з того, що Україна обрала вектор європейського розвитку, впровадження цінностей Європейського Союзу, забезпечення основних прав людини і громадянина, окремі аспекти забезпечення ефективного правосуддя, зокрема право критики, потребують ґрунтовного та системного дослідження. Це питання, попри певну кількість наукових праць, все ще залишається малодослідженим у наукових публікаціях вітчизняних науковців, однак є актуальним в умовах реформування судової системи.

Метою дослідження є дослідження прав людини, «загальний правовий статус» і «спеціальні правові статуси» фізичної особи і співвідношення права судді на приватність та свобода отримання інформації про його діяльність.

Основний зміст. Дослідження категорії «права людини» дає можливість дати їй загальну характеристику. Передусім, зауважимо методологічно важливу тезу стосовно того, що права людини можна висвітлювати у двох аспектах:

- як природне явище (загальносоціальне явище тощо);
- як юридичне явище.

При цьому природне право розуміється як сукупність природних прав людини та інших суб'єктів суспільства. Права людини виступають, відповідно, одним із різновидів природного права. У такому сенсі права людини, на думку Л.В. Ярмол, це можливості людини, надані їй Богом як ідеальним джерелом, пізнання, усвідомлення, розкриття яких залежить від самої людини тв. рівня розвитку суспільства [3, 4]

«Суб'єктивні юридичні права людини – це закріплені в юридичних нормах можливості людини, реалізація яких залежить від волі людини, від її бажання. Володіючи суб'єктивним юридичним правом, людина набуває такі можливості (свободи): право на свої дії; право на чужі дії; право на забезпечувальні дії держави» [3, с. 40].

Варто зауважити, що, на нашу думку, таке (спеціальне чи мимовільне) ототожнення *суб'єктивних юридичних прав людини* і *суб'єктивних прав особи* є не виправданим. Звісно між згаданими терміно-поняттями існує корелятивний зв'язок, що забезпечує обґрунтованість твердження: «Суб'єктивне юридичне право особи – це закріплена в юридичних нормах можливість її певної поведінки, спрямованої на здійснення відповідних прав людини.» Так само як логічним є твердження, що «Володіючи суб'єктивним юридичним правом, людина набуває таких можливостей (свобод): самій чинити певні дії; вимагати від інших суб'єктів вчинення певних дій; звертатися до держави за захистом, примусовим забезпеченням свого юридичного права» [5, с. 83].

Разом із тим, необхідно зазначити, що ці терміно-поняття відрізняються носіями прав, обсягом, характером причино-наслідкового зв'язку, розумінням соціального (юридичного) механізму забезпечення прав (людини) [3, с. 45] тощо.

Зокрема, зауважимо, що суб'єктом *юридичних прав людини* є лише *людина*, тоді як власне суб'єктивні права (*права особи*) можуть належати будь-яким учасникам цивільних правовідносин: людині, юридичній особі, державі, територіальній громаді.

Коло *суб'єктивних юридичних прав людини* обмежене їхньою приналежністю певному виду суб'єктів правовідносин – людині, тоді як стосовно «загальних» *суб'єктивних юридичних прав* такі обмеження можуть існувати лише у випадку колізії інтересів.

З наведеного вище визначення суб'єктивного юридичного права особи як «закріпленої в юридичних нормах можливості її певної поведінки, спрямованої на здійснення відповідних прав людини» випливає, що таке право особи є передумовою здійснення «відповідних прав людини». Тобто, *суб'єктивні юридичні права людини* можуть розглядатися як мета, заради досягнення якої встановлюються *суб'єктивні юридичні права особи*.

Враховуючи цю обставину перейдемо до визначення поняття та сутності *юридичних прав людини*.

Звісно, можна скористатися простим і зручним з точки зору практичного використання визначенням «прав людини» як невідчужуваних свобод і прав особи, котрі індивід отримує в силу свого народження, основне поняття природного і будь-якого права взагалі [6, с. 62]; або ж як сукупність певних можливостей людини, необхідних для її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, які об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку людства (економічним, духовним, соціальним) і мають бути загальними та рівними для всіх людей» [7, с. 7].

Тут варто згадати про існування двох варіантів юридичної конструкції прав людини:

1) модель, за якої існує фіксований перелік прав (найбільш поширена у сучасному світі. Її притримується й Україна);

2) модель, де такий перелік відсутній (прикладом зазначеної моделі вважається Велика Британія, згідно з положеннями внутрішнього права якої «кожен громадянин має право робити, що йому завгодно, якщо це не заборонене загальним чи правовим статутом». Далекі не повний перелік прав міститься також в конституціях Бельгії й Австрії) [8, с. 10-11].

Важливим чинником розвитку розуміння концепту приватного права у Європі став процес утворення Європейського співтовариства, що відображав інтеграційні тенденції спочатку у Західній Європі, а потім, — і в усій Європі.

Як підкреслював професор університету Буенос-Айресу Євген Булигін (народжений в Харкові) у статті «До проблеми обґрунтування прав людини» (On the problem of the foundation of human rights), «права людини є незалежними від позитивного права. Разом із тим, вдаватися лише до природного права недостатньо. На його думку, права людини є моральними вимогами до позитивного права. Лише дякуючи їх позитивуванню за допомогою законодавства, конституційного або міжнародного права вони набувають реальність.» [9, с. 149-152].

Олександр Костенко слушно зазначає, що саме до ідеї природності права люди завжди апелюють у часи глибоких соціальних перетворень (революцій, реформ, модернізацій тощо). Саме ця ідея послужила основою для обґрунтування невідчужуваних ПРАВ ЛЮДИНИ. ... Принцип «верховенства права» слід інтерпретувати як принцип «верховенства законів природного права». Згідно з правовим натуралізмом першоджерелом права є реально існуючі і діючі у соціумі закони соціальної природи, які

мають відкриватися людьми і втілюватися ними у вигляді позитивного законодавства. Виходячи з правового натуралізму, *право – це реально існуючі і діючі в суспільстві закони соціальної природи, і зокрема закони природного права, відкриті людьми і втілені законодавцем у форму позитивного законодавства.* [10]

Погоджуючись з пріоритетом природного права у галузі захисту прав людини, наголосимо, що саме такий підхід знаходить відображення і в сучасному баченні сутності права, особливо щодо концептів «права людини» та «приватне право» у європейській цивілізації [11].

Права людини не є безмежними, але спроби їх обмежування створюють низку проблем, які мають долатися [12, 13].

Зміна ставлення до прав людини, підходів до бачення сутності права, зумовлює й зміну акцентів у галузі приватного права, де, зокрема, визначальними цінностями стають права та свободи людини (приватної особи), що, власне, є реалізацією однієї з головних засад Римського права «*Per liberam personam nihil nobis adquiri potest*» (Над вільною особою жоден з нас немає влади).

Концепт приватного права у об'єктивному сенсі, як раціональне та емоційне сприйняття людиною свого статусу як приватної особи у довіллі, частиною якого вона себе відчуває, галузі права, що визначає статус приватної особи (людини) та забезпечує реалізацію і захист її приватних суб'єктивних прав та інтересів.

Отже центральною постаттю приватного права, існування якої, власне, зумовлене й існування самого приватного права, є ПРИВАТНА ОСОБА, визначальними ознаками якої є те, що вона: 1) не є фігурантом держави, 2) не знаходиться у відносинах влади – підпорядкування стосовно інших приватних осіб, 3) рівноправно і вільно, на основі диспозитивного методу правового регулювання, визначає для себе права і обов'язки у відносинах, що виникають з її ж такі ініціативи.

На рівні національних правових систем приватна особа є (або має бути) головною постаттю національних конституцій та цивільного права, котре є сукупністю правил і норм, що стосуються визначення статусу і захисту інтересів окремих (приватних) осіб, які не є фігурантами держави, не знаходяться у взаєминах влади та підпорядкування одне щодо одного, рівноправно і вільно встановлюють собі права і обов'язки у відносинах, що виникають з їх ініціативи.

«Природні» права людини, які складають найважливіший елемент її загального статусу, належать саме до приватного права. Вони є об'єктивними в силу своєї природності, невідчужуваності від людини, і можуть бути охарактеризовані як такі, що надані Богом. Права людини, як концепт приватного права, ґрунтуються на засадах, властивих галузям приватноправової сфери. Поміж таких засад називають: автономію, добровільність, юридичну рівність учасників, диспозитивність, координацію, загальний дозвіл, правовий захист приватного інтересу та ін. [14, с. 176]

З погляду цивілістичного права людини є основним змістом ключового поняття «статус особи (особистості)», про який йшлося раніше. Зазначимо, що правовий статус особи можна охарактеризувати як сукупність основних суб'єктивних прав та обов'язків, які належать суб'єкту об'єктивного права і визначають у найбільш загальному вигляді його взаємини з державою, що ґрунтуються на положеннях відповідних правових норм.

При цьому може йтися про «загальний правовий статус» і «спеціальні правові статуси» фізичної особи, котрі у цьому випадку розуміються як такі, що визначають становище людини з погляду надання переваги приватним чи публічним інтересам. І загальний правовий статус, і спеціальні правові статуси особи є стабільними, вони змінюються не з волі суб'єкта, а в публічно-правовому порядку, є сукупностями основних прав та обов'язків, що перед-

бачені нормами актів законодавства у вигляді правової абстракції.

Звідси випливає, що, оскільки актами законодавства можуть визначатися як загальний, так і спеціальні правові статуси, постає питання про методологічне підґрунтя встановлення засад законодавства, яким визначаються загальний та спеціальний приватний (цивільний) статус особи і забезпечується диференціація спеціальних статусів.

На нашу думку, первісним критерієм визначення має бути врахування правової сфери, у якій перебуває приватна особа. Адже визначення статусу приватної особи залежать від того, суб'єктом відносно якої сфери (приватної чи публічної) вона виступає у тому чи іншому випадку. Засади визначення її статусу у згаданих сферах не є і не можуть бути однаковими, що зумовлюється різними концептуальними підходами до визначення статусу особи в одній та іншій системах.

Стосовно правового статусу судді, то його основи встановлено Законом України «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до якого, здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України та на засадах верховенства права.

Втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень забороняються і мають наслідком відповідальність, встановлену законом.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи повинні утримуватися від заяв та дій, що можуть підірвати незалежність судової влади.

Для захисту професійних інтересів суддів та вирішення питань внутрішньої діяльності судів відповідно до цього Закону діє суддівське самоврядування [15].

При здійсненні основних прав і свобод людини і громадянина є досить тонка межа можливості порушення прав і свобод інших осіб, які до того ж, мають особливий правовий статус і в силу цього перебувають під прискіпливою увагою з боку громадськості. До таких осіб належать, зокрема, судді.

Судді мають так званий суддівський імунітет, який розглядається відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, якщо переслідує законну мету, а саме: належне виконання правосуддя (Ernst and Others v. Belgium (Ernst та інші проти Бельгії), п.50) і відповідає принципу пропорційності у тому розумінні, що заявник не має альтернативних засобів ефективного захисту своїх прав відповідно до Конвенції (Ernst and Others v. Belgium (Ernst та інші проти Бельгії), п.п.53-55). Суддівський імунітет створений на користь громадськості, в інтересах якої судді повинні мати свободу здійснювати свої функції незалежно та без побоювання наслідків, тоді як громадяни, які беруть участь в цивільних справах, можуть захистити себе від судових помилок, подавши скарги в апеляцію, не вдаючись до позовів про особисту відповідальність суддів.

ЄСПЛ у своїх рішеннях постійно підкреслює, що преса відіграє важливу роль у демократичному суспільстві. Незважаючи на те, що вона не повинна переступати певні межі, зокрема щодо захисту репутації та прав інших, її обов'язок, тим не менш, полягає в тому, щоб передавати – у спосіб, який відповідає її зобов'язанням і обов'язкам – інформацію та ідеї з усіх питань, що становлять суспільний інтерес, включаючи ті, що стосуються до справедливості.

Преса не лише має завдання передавати таку інформацію та ідеї, громадськість також має право їх отримувати. Стаття 10 Конвенції захищає не лише суть висловлених ідей та інформації, але й форму, у якій вони передані.

Журналістська свобода також охоплює можливе вдоволення до певного ступеня перебільшення або навіть провокації (див. Перна проти Італії [ВП], № 48898/99, § 39, ECHR 2003-V).

Суд зауважує, що захист, наданий статтею 10 Конвенції журналістам, однак, залежить від умови, що вони діють добросовісно, щоб надавати точну та надійну інформацію відповідно до принципів відповідальної журналістики. Концепція відповідальної журналістики не обмежується змістом інформації, яка збирається та/або поширюється журналістськими засобами; це поняття також охоплює законність поведінки журналіста (див. Pentikäinen v. Finland [GC], № 11882/10, § 90, ECHR 2015) [16].

Одним із необхідних напрямів реформування судової системи в Україні є стимулювання й вироблення шляхів ефективної взаємодії громадськості та судової влади, що передбачає також інформування населення про діяльність судів і відновлення довіри до них. У цьому процесі визначальне місце посідають ЗМІ як посередники між громадськістю й судовою владою. Однак надзвичайно важливим є визначення меж між інформуванням громадськості та дифамацією, що вчиняється з метою вплинути на виконання суддями своїх професійних обов'язків.

Незважаючи на те, що законодавчо термін «дифамація» в Україні не закріплений, останнім часом це явище все частіше зустрічається в українському суспільстві та, що більш загрозливо, використовується як спосіб незаконного впливу на суддів. Оскільки основне завдання судової влади – це забезпечення справедливості, суд не зможе реалізувати цю функцію, якщо не буде реагування на факти незаконного впливу на суд.

Дифамація – це міжнародний правовий термін, який закріплений у законодавстві багатьох країн світу та використовується як узагальнюючий щодо різних видів порушень особистих немайнових прав на захист честі, гідності, репутації й доброго імені [17, с. 326].

Свобода вираження поглядів, гарантована пунктом 1 статті 10 Конвенції, становить одну з основних підвалин демократичного суспільства й одну з принципових умов його розвитку та умов самореалізації кожної особи. Такими є також вимоги плюралізму, терпимості і широти поглядів, без яких демократичне суспільство неможливе. Ці принципи мають особливе значення, коли йдеться про пресу. Хоча преса не повинна переступати меж, встановлених, *inter alia*, для захисту репутації інших осіб, на ній лежить обов'язок повідомляти інформацію та ідеї на політичні теми так само, як і в інших сферах, які становлять громадський інтерес. І не лише засоби масової інформації мають завдання повідомляти таку інформацію та ідеї, а й громадськість має право отримувати їх.

Виникає питання про те, чи можна прирівняти суддю і політика у цьому сенсі.

Звернімося до поняття публічних осіб з цією метою. Національні публічні діячі – фізичні особи, які виконують або виконували протягом останніх трьох років визначені публічні функції в Україні, а саме: Президент України, Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України; перші заступники та заступники міністрів, керівники інших центральних органів виконавчої влади, їх перші заступники і заступники; народні депутати України; Голова та члени Правління Національного банку України, члени Ради Національного банку України; голови та судді Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів; члени Вищої ради юстиції; Генеральний прокурор України та його заступники; Голова Служби безпеки України та його заступники; Голова Антимонопольного комітету України та його заступники; Голова та члени Рахункової палати; члени Національної ради з питань телебачення і радіомовлення України; надзвичайні і повноважні послы; Начальник Генерального штабу – Головнокомандувач Збройних Сил

України, начальники Сухопутних військ України, Повітряних Сил України, Військово-Морських Сил України; державні службовці, посади яких віднесені до першої категорії посад; керівники адміністративних, управлінських чи наглядових органів державних та казенних підприємств, віднесених Кабінетом Міністрів України до таких, що мають стратегічне значення; керівники керівних органів політичних партій та члени їх центральних статутних органів [18].

Як бачимо, до публічних осіб зі сфери, що нас цікавить, віднесено лише голову та суддів Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів; членів Вищої ради юстиції.

Не будучи віднесеними законом до національних публічних осіб, судді володіють спеціальним правовим статусом, і відповідно до прецедентної практики Європейського Суду з прав людини серед усіх посадових осіб саме судді користуються найвищим захистом їх авторитету та межі допустимої критики їх діяльності є найнижчими. Це пояснюється особливою роллю суддів у гарантуванні правосуддя.

Випадки дифамації зустрічаються досить часто і судова практика щодо захисту честі і репутації суддів вже є значною. Зокрема, свою жорстку позицію, засуджуючи дифамацію як спробу дискредитації суду та державної влади журналістами, продемонстрував Європейський суд з прав людини. Це відома справа «Барфорд проти Данії» (1989 р.). Пан Барфорд – журналіст – був засуджений за публікацію статті, де він критикував рішення суду. Журналіст уважав, що судді не мали права розглядати справу, оскільки підлягали відводу. Журналіст тільки поставив під сумнів законність судового рішення та натякнув на те, що суд діяв за вказівкою уряду Данії.

ЄСПЛ визнав, що датський суд справедливо засудив журналіста за дифамацію, а твердження пана Барфорда про нелегітимність рішення суду були названі серйозними звинуваченнями, які знизили громадську повагу до суддів. При цьому Євросуд зазначив, що журналіст не мав права ще й удаватися до особистих випадів проти суддів. До того ж натяк – звинувачення, сформульоване п. Барфордом, – не містив доказів того, що зазначені два члени суду діяли саме за вказівкою уряду. У зв'язку з цим Європейський суд дійшов висновку, що Данія діяла правомірно, захищаючи репутацію членів суду й авторитет правосуддя, коли засудила журналіста за дифамацію (International and Comparative Law Quarterly/Volume 47 / Issue 04 / October 1998, pp.427–434) [19].

Суддя Європейського суду з прав людини Ганна Юдківська зазначає, що такі справи є доволі численними у Суді. Вони стосуються можливого порушення двох статей Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – статті 8, яка захищає право на приватне життя, та статті 10, яка захищає свободу слова. В результаті, до ЄСПЛ звертаються і невдоволені рішеннями національних судів громадяни та установи, і невдоволені подібними рішеннями журналісти, залежно від того, на чию користь національний суд ухвалив рішення. Пані Юдківська відзначила, що в усіх своїх рішеннях ЄСПЛ шукає баланс між цими правами, тому що кожна справа має особливості, через які не можна ухвалити абсолютне рішення. Отож, для того, аби спростити розгляд таких справ, Суд створив «балансувальний тест», який складається із ряду критеріїв, які ЄСПЛ бере до уваги для ухвалення рішення:

- Наскільки важливо суспільству дізнатися ту чи іншу інформацію;
- Відомість зацікавленої особи (чим відоміша людина, тим більший допуск);
- Чи стосується тема публікації публічної особи;
- Поведінка зацікавленої особи до публікації (як ця особа стала відомою);
- Спосіб отримання і достовірність інформації;

- Зміст, форма і наслідки публікації;
- Важкість покарання для журналіста чи видання за шкоду репутації [20].

Висновки. Таким чином, права людини є базовою цінністю сучасної європейської цивілізації, що знаходить правове відображення у відповідному визначенні правового статусу людини (особистості). Такий статус, як юридичне оформлення сукупності базових природних прав людини, зазвичай закріплюється у національних Конституціях, норми яких у цій галузі за своєю сутністю є втіленням положень природного права на рівні національного законодавства.

Стаття 19 Загальної декларації прав людини закріплює право кожної людини на свободу переконань і на їх вільне вираження, що включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, отримувати й поширювати інформацію та ідеї будь-якими способами й незалежно від державних кордонів. Це положення про-

дубльовано у багатьох міжнародно-правових актах, присвячених правам людини.

Свобода преси, свобода політичних дискусій лежить у самій основі концепції демократичного суспільства. Відповідно, межі допустимої критики є ширшими, коли вона стосується не звичайної приватної особи, а тих, осіб, який мають відмінний від звичайного, правовий статус і в силу цього до приватного і професійного життя цих осіб існує підвищена увага і, відповідно, до них застосовуються підвищені стандарти поведінки як з боку журналістів, так і громадського загалу. В цьому аспекті дуже важливим є пошук балансу між здійсненням права на приватне життя і права на отримання інформації з врахуванням статусу суб'єкта, в даному випадку судді. З цією метою важливим є встановлення у законодавчому порядку як меж приватності судді, так і меж свободи преси і недопущення зловживання нею своїми правами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Б'ярн Мелкевік. Цінність свободи – це цінність людини. Передмова до кн.: *Проблеми юридичного забезпечення прав людини в Україні. Свобода вираження поглядів, Свобода віросповідання*: зб. наук. Львів: СПОЛОМ, 2022. 420 с.
2. Овсяннікова О. Етичні проблеми взаємодії судової влади та засобів масової інформації. *Вісник*. № 1 (68). URL: [_2012.indd \(nlu.edu.ua\)](#)
3. Ярмол Л.В. Проблеми юридичного забезпечення прав людини в Україні. Свобода вираження поглядів, Свобода віросповідання: зб. наук. праць. Львів: СПОЛОМ, 2022. 420 с.
4. Ярмол Л.В. Права людини та механізм їх забезпечення. *Сучасні механізми захисту прав людини*: кол. монографія. Львів: Галицька видавнича спілка, 2020. С. 8-48.
5. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Львів. Край, 2007. 191 с.
6. Андрусак Т.Г. Теорія держави і права. Львів, 1997. 98 с.
7. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. К., 1995. 172 с.
8. Белов Д.М. Чет верте покоління прав людини: особливості правового регулювання, проблеми та перспективи розвитку в сфері охорони здоров'я: монографія. За заг.ред.: д.ю.н., проф. С.Б. Булеци, д.ю.н., доц. М.В. Менджул. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2020. 444 с.
9. К проблеме обоснования прав человека. *Проблеми філософії права*. 2006-2007. Т. IV-V. С. 149-152.
10. Костенко О.М. Дискусія про природне право має продовжуватися... 25 квітня 2019 р. URL: <https://www.facebook.com/100004259206425/posts/1250079415144020/>
11. Kharytonov, E., Kharytonova, O., Kharytonova, T., Kolodin, D., & Tolmachevska, Y. Human rights as the basic value of the concept of private law in modern Europe. *Amazonia Investiga*. № 8 (20). P. 477-485. URL: <https://www.amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/177>
12. Панкевич І. М. Здійснення прав людини: проблеми обмежування (загальнотеоретичні аспекти): автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2000. 20 с.
13. Рабінович П.М., Панкевич І.М. Здійснення прав людини: проблеми обмежування (загальнотеоретичні аспекти). *Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України*. Серія І. Дослідження та реферати. Випуск 3. Львів, 2001. 108 с.
14. Колодій А.М. Принципи права України : моногр. К. : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
15. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016. № 31. Ст. 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
16. Судді як суб'єкти публікацій і межі допустимої критики: ЄСПЛ виніс рішення у справі за заявою журналіста. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/250808-sudi-kak-subekty-publikatsiy-i-predely-dopustimoy-kritiki-espch-vynes-reshenie-v-dele-po-zayavleniyu-zhurnalista>
17. Каблак П. І. Дифамація як спосіб незаконного впливу на суддів та права людини: пошук рівноваги. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 74. С. 326-332. URL: <http://hdl.handle.net/11300/4476>
18. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18/ed20141014#n50>
19. Кузьмін Р. Дифамація як засіб незаконного впливу на суд та слідство в кримінальному процесі України. URL: https://zib.com.ua/ua/14950-renat_kuzmin_rozproviv_pro_nezakonnij_vpliv_na_sud_ta_slidstvo_v_kriminalnomu_protsesi_ukraini
20. Суддя ЄСПЛ: «У майбутньому буде знижуватися поріг припустимості висловлювань у демократичному суспільстві». URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/181153-suddya-yespl-u-maybutnomu-bude-znizhuvatisya-porig-priпустimosti-vislovlyuvan-u-demokraticnomu-suspilstvi>